

3

Agressie-explosie

6

Geroepen
naar Jeruzalem

10

Samen
Jesaja lezen

jaargang 69
nummer 2
mei 2024

Israëlmagazine

verbonden

Bij de foto op de voorpagina:

De menorah bij de Knesset, volgens een inscriptie 'een symbool van het licht van geloof en hoop, dat het Joodse volk 4000 jaar geleid heeft (...) in hun missie de godsdienst van de gerechtigheid overeind te houden onder mensen en te midden van volkeren'.

inhoud

De beer is los!	3
De menorah bij de Knesset	4
Thuis in Jeruzalem	6
Bespreekbaar?	7
God als garantie	8
Opbrengst Joods Bijbellezen	10
Verbindingsgemeenschap Nes Ammim	11
Dubbele verbinding	12

Op drie dingen bestaat de wereld, op recht, op waarheid en op vrede. En deze drie zijn één, want wanneer recht wordt gedaan dan wordt waarheid bevorderd en vrede bewerkstelligd.

Rabbin Sjim'on ben Gamliël

Verbonden is een uitgave van het deputaatschap Kerk en Israël van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland. Aan Verbonden ligt de visie ten grondslag dat kerk en Israël diep en voorgoed verbonden zijn. Het blad biedt bezinning op kerk, Israël en jodendom en de ontmoeting hiertussen. Het deputaatschap is een van de partners in het Centrum voor Israëlstudies (CIS). Een door het CIS uitgezonden Israëlconsulent geeft in Jeruzalem gestalte aan deze ontmoeting en doet hiervan in Verbonden geregeld verslag.

colofon

Commissie van redactie: ds. A. Brons, drs. L. van Dalen, dr. C.M. van Driel, drs. A. Hoekman
Eindredacteur: C.M. van Driel, e-mail: cmvdriel@solcon.nl, tel.: (0318) 701560
Website: www.kerkenisrael.nl
Contact deputaten Kerk en Israël: e-mail: info@kerkenisrael.nl
Administratieadres: Landelijk kerkelijk bureau van de Chr. Geref. Kerken, Ghandistraat 2, 3902 KD Veenendaal, Postbus 334, 3900 AH Veenendaal, tel.: (0318) 582350 fax (0318) 582351, e-mail: adressenbeheer@cgk.nl
Penningmeester: P.A.J. Pruijssers, e-mail: penningmeester@kerkenisrael.nl, tel.: (0416) 85 12 96, Bankrekeningnummer: NL19 INGB 0000 3652 71, t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref. Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester, hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.

actueel

Lieuwejan van Dalen

De beer is los!

Tijdens een concert eind maart van Lenny Kuhr in Waalwijk klommen vier mensen het podium op en riepen pro-Palestijnse leuzen als 'From the river to the sea, Palestine will be free'. Ze scholden Kuhr uit voor 'terrorist'.

Kuhr zei hierover in *De Telegraaf*: 'Ze riepen dat ik schuldig was aan genocide en ze noemden ook de namen van mijn kinderen in Israël en van mijn kleinkinderen, die dienstplichtig zijn. Het was een enorme explosie van agressie. Alles wat ik zing staat daar recht tegenover, alles is vreedelievend. Het gaat niet over politiek of de actualiteit. Dit gebeurde alleen omdat ik zelf Joods ben en kinderen in Israël heb wonen.'

Anti-Joods

Minister Dilan Yesilgöz reageerde via X: 'Dit heeft niets met 'pro-Palestina' te maken, dit is anti-Joods. (...) Wat afschuwelijk dat zelfs een avond genieten van muziek, met antisemitische intimidatie wordt verstoord. Puur omdat iemand Joods is.' Deze reactie legt inderdaad de vinger op de zere plek: wat voor 'pro-Palestijns' moet doorgaan, is meestal 'anti-Joods'.

Wat is antisemitisme? 'Antisemitisme is een bepaald beeld van Joden, dat zich kan uiten als haat tegen Joden. Retorische en fysieke uitingen van antisemitisme worden gericht tegen Joden of niet-Joden en/of hun bezittingen, tegen instellingen van de Joodse Gemeenschap, en religieuze voorzieningen' (International Holocaust Remembrance Alliance). Let wel: deze uitingen kunnen ook gericht zijn tegen de staat Israël, die wordt gezien als Joods collectief, wat slechts gedeeltelijk correct is.

Overall

Het anti-Joodse protest in Waalwijk was geen 'incidentje'. In Maastricht blokkeerden 'pro-Palestijnse' demonstranten de ingang van filmhuis Lumière omdat daar een Israëlische

speelfilm werd vertoond. Enkele dagen later was het raak in Amsterdam waar bij cultureel centrum De Balie werd gedemonstreerd tegen de vertoning van Israëlische films. De protesten bij de opening van het Nationaal Holocaustmuseum waren onthullend.

In het Utrechtse winkelcentrum Overvecht werd rabbijn Aryeh Heintz aangesproken door een man die vroeg wat hij daar kwam doen, 'aangekleed als Jood'. Vervolgens werd hij op het hoofd geslagen. Volgens Heintz kwam zijn belager even later achter hem aan en deelde een duw uit. 'Twee Marokkaanse vrouwen hielden die man tegen en vingden de klappen op die ik zou krijgen', zei Heintz.

Verklaring

In een 'Verklaring tegen Jodenhaat' spraken 13 partijen in de Tweede Kamer zich uit. De strekking daarvan is: spreek je keihard uit tegen antisemitisme. In onze en andere kerken klonk eerder een oproep van dezelfde strekking. Helaas is het nodig. Er is een nieuwe realiteit. Zoals Kuhr zelf zei: 'Ik heb het gevoel dat de beer los is.' «

Joodse symbolen

Davidster

De Davidster of Magen David is een van de belangrijkste joodse symbolen. Volgens Gershom Shalom is de naam 'Davidster' afkomstig uit legenden die de kabbalisten vertelden over de beschermer van koning David die magische krachten zou hebben bezeten, die het volk Israël in de strijd bijstonden. In het jaar 1354 of 1357 werd de Magen David voor het eerst als joods symbool genoemd. Hij verscheen toen op de vlag van de joodse gemeente te Praag. Karel V uitte met de schenking van deze vlag zijn erkentelijkheid tegenover de Joden en nam hen in bescherming. Sinds de 17de eeuw wordt het als symbool van 'heel Israël' aangeduid. In de 19de eeuw is het het meest voorkomende joodse religieus-culturele symbool geworden.

De menorah bij de Knesset

De menorah bij het parlamentsgebouw van Israël, afgebeeld op de voorpagina, is in 1956 door Groot-Brittannië als een betuiging van vriendschap geschonken. De maker van de zevenarmige kandelaar is de beeldhouwer Benno Elkan. Op indrukwekkende wijze laat hij op de menorah in 29 afbeeldingen gebeurtenissen uit de Joodse geschiedenis zien.

De menorah is, zo lezen we in een inscriptie, 'een symbool van het licht van geloof en hoop, dat het Joodse volk 4000 jaar geleid heeft (...) in hun missie de godsdienst van de gerechtigheid overeind te houden onder mensen en te midden van volkeren'.

Het Sjema

Het hart van het Joodse geloof klopt in het Sjema, de geloofsbelijdenis uit Deuteronomium 6:4, 'Hoor Israël! De HERE is onze God; de HERE is één!'

We treffen hem aan in het centrum van het middenpaneel, waar ook de twee tafels met de tien woorden zijn geplaatst, waarin de Eeuwige getuigt: 'Ik ben de HERE, uw God...!'

Op een zijpaneel vat rabbi Hillel, op een vraag van iemand uit de volken of hij op een voet staande kan uitleggen wat de kern van de Thora is, dit samen met de woorden 'wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet'.

Een bijna tijdgenoot van hem, Jezus, bracht dit eveneens zo onder woorden.

Op een afbeelding van Ezra, die na de ballingschap de

Thora voorleest (Nehemia 8:2-6), wordt duidelijk dat het jodendom uitgroeit tot een Schriftreligie. Om het met Paulus te zeggen: 'zo is dan het geloof uit het horen...' (Rom. 10:17; vgl. Deut. 6:4).

Hoop of verwachting

Een krachtig thema op de menorah is de hoop waaruit Israël heeft geleefd en nog leeft. Bij de aartsvaders al. Abraham gaat in geloof op weg naar het land dat God hem wijzen zal (Gen. 12). Hij blijft zijn verwachting op God stellen, die beloofd heeft hem tot een groot volk te maken en in wie de volkeren gezegend zullen worden, zelfs als hij zijn enige zoon moet offeren (Gen. 22). Izaäk laat zich vrijwillig binden omdat hij een offerande ter wille van de gerechtigheid wil zijn. En ook Jacob blijft tijdens zijn worsteling bij de Jabbok hopen op Gods zegen en de terugkeer naar Kanaän.

Mag Israël, op weg naar het beloofde land, blijven uitzien naar de komst van het Koninkrijk van God? Zeker! We zien Mozes volharden in het gebed, ondersteund door Aäron en Hur, in de strijd tegen Amelek. Ruth, die een kandelaar met drie armen opheft, symbool voor drie geslachten tot de komst van David. Hij wordt opgevolgd door zijn zoon Salomo, de vredevorst. Salomo wordt ons getoond te midden van bloemen en wijnranken. Toch is het definitieve vredeverdrag nog niet aangebroken.

Verlangen naar de Messias

Het verlangen naar de Messias en zijn Rijk wordt geboren in de ballingschap. Jeremia, die de ondergang en wegvoering van zijn volk voorziet, wordt treurend afgebeeld. Israël weent aan Babels stromen uit verlangen naar Sion (Ps. 137). In Babel krijgt Ezechiël een visioen over een dal vol uitgedroogde beenderen. In dit visioen wordt hem getoond dat God zijn volk zal doen herleven en naar Jeruzalem zal terugbrengen (Ez. 37). De messiaanse hoop wordt getekend in mensen die zich in gebed richten op Jeruzalem waarboven de zon stralend opgaat. Na zeventig jaar gaat op Gods tijd zijn belofte van terugkeer in vervulling en krijgt Nehemia, de schenker aan het hof van Artaxerxes I, de opdracht Jeruzalem te herbouwen. Daarbij worden de arbeiders tegengewerkt door de Samaritanen.

De Israëlieten zijn door de eeuwen heen over velerlei wegen teruggekeerd, ook per schip. Zo wordt Jesaja 51:11 afgebeeld, waarbij de 'vrijgekochten des Heren' een schip voor anker leggen en aan wal stappen. Toch gaat de thuiskomst met nog veel strijd gepaard. Het vredeverdrag, zoals Jesaja (Jes. 11:6-9) het in beeld brengt, is er nog niet. Nee, de wolf en schaap gaan ook nu nog niet vreedzaam met elkaar om en een zuigeling kan niet spelen bij het hol van een adder.

Hermeneutiek

Hoe leggen we de Heilige Schrift uit? Wat is de sleutel tot het rechte verstaan ervan? Die vraagt leeft zeker al sinds Ezra de Tora is gaan verklaren (Neh. 8).

Na de verwoesting van de tweede tempel is Israël de weg van de mondelinge overlevering, die gestalte kreeg in de Talmoed, blijven vervolgen. Op de menorah wordt dit afgebeeld. In Javne is met goedkeuring van keizer Vespasianus door Jochanan ben Zakkai een nieuw geestelijk centrum gesticht. Hij troost zijn leerlingen, dat nu de tempel verwoest is verzoening niet meer plaatsvindt door bloedige offers, maar door daden van barmhartigheid (vgl. Hosea 6:6). Tevens wordt een leraar afgebeeld die onderwijs geeft. Twee beroemde leraren worden met name genoemd. Juda Halevi (1085-1140), bij wie in zijn liederen het verlangen naar Sion centraal staat, en Maimonides (1135-1204), een van de grootse denkers uit de Joodse geschiedenis.

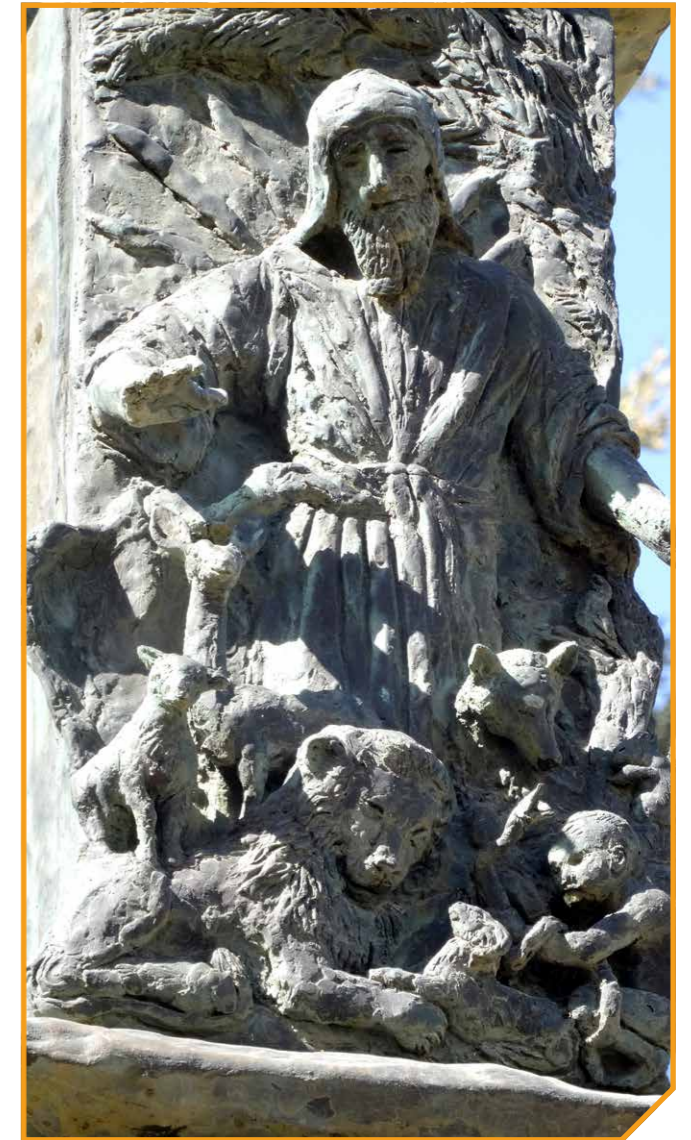
Boeiend zijn zeker de Joodse stromingen, zoals de kabbala en het chassidisme.

Uit de kabbala, de mystieke stroming, wordt een man getoond die in meditatie verzonken is. In het chassidisme staat vooral het met vreugde dienen van de Here centraal. Het wordt mooi weergegeven in een vrome man die geniet van de schepping en omringd wordt door dansende chassieden.

Niet door geweld

Met welke afbeelding op de menorah kunnen we de hoop op het herstel van het koningschap voor Israël (Hand. 1:6), waarin ook de volkeren mogen delen, het beste weergeven? Zeker niet met de geweldsbeelden uit de opstand van de Makkabeëen in de tweede eeuw voor Christus. De wanhopige strijd voor de vrijheid van Israël door de 'sterrenzoon' Simon Bar-Kochba van 132-135 n. Chr. leent zich daar ook niet toe.

Bij het beeld van de martelaar, die in een Thorarol gewikkeld wordt verbrand ben je met stomheid geslagen, terwijl voor de strijd en ondergang van de talloze Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog geen woorden te vinden zijn. Troost en hoop, die de vrienden van Job hem in zijn intense verdriet trachten te bieden vinden geen

Jesaja

gehoor. Alleen hun stille aanwezigheid, bij hem zijn en delen in zijn verdriet, heeft zin.

Mijn oog rust ten slotte op Aäron, de Hogepriester. Hij staat er in zijn ambtsgewaad en draagt het borstschild met de twaalf edelstenen, heel het volk. Zou verzoening dan de hoop kunnen aanwakkeren? Zeker, alleen... zijn zonen Nabal en Abihu liggen dood voor zijn voeten. Ze hebben vreemd vuur op het altaar gebracht. Maar de menorah is toch het symbool van geloof en hoop?! Zeker! Het is de hoop die gewekt wordt door de woorden uit een visioen dat de profeet Zacharia kreeg. Ze staan geschreven op de armen van de menorah waardoor al de afbeeldingen worden gedragen. Het koningschap voor Israël zal 'niet door kracht en niet door geweld, maar door mijn Geest, zegt de HERE der heerscharen' (Zach. 4:6), worden hersteld. «

Het Sjema

Thuis in Jeruzalem

Op 2 oktober arriveerde Israëlconsulent Geert de Korte met zijn gezin in Jeruzalem. Vijf dagen later was het oorlog. Terwijl veel mensen uit de internationale community repatrieerden, besloten zij te blijven.

Wat roept jullie keus om te blijven voor reacties op bij jullie burens?

'Mensen waarderen dat heel erg. Zij lezen ook de kritiek in buitenlandse media en voelen zich alleen staan. Zij zien onze aanwezigheid als een lichtstraaltje in de duisternis, als een bemoediging. Onze burens zijn heel zorgzaam en hebben ons geholpen ons leven hier op de rails te krijgen. In gesprekken kunnen we iets over onze motivatie kwijt. We wisten ons hier geroepen en dat is alleen maar versterkt. Namens twee kerken die zich met Israël verbonden weten, in mooie en in moeilijke tijden, zitten we hier. We ervaren dat de Heere voor ons zorgt en dat mensen vanuit Nederland met een muur van gebed om ons heen staan.'

Wat merken jullie in Jeruzalem van de oorlog? En waar je verder komt?

'Kort na het uitbreken van de oorlog was op een bepaald moment al het brood in de supermarkt op. Het gebed om dagelijks brood wordt dan heel concreet voor je. Na de eerste twee onrustige weken aan het begin van de oorlog hebben we ongeveer eens in de twee weken alarm gehad, vanaf half december was dat voorbij. In Jeruzalem merk je heel weinig meer van de oorlogsomstandigheden. Je ziet wel veel mensen met een wapen bij zich, voor het geval dat er een aanslag plaats zou vinden. Gelukkig is ons veiligheidsgevoel altijd goed geweest.

Nieuwe steen voor een recent gesneuvelde militair in de Hall of Remembrance

We zijn verder nog weinig buiten Jeruzalem geweest. Onze focus lag op intensieve taalstudie, vijf ochtenden per week. We volgen de ontwikkelingen vooral via het nieuws.'

Hoe gaat het tot nu toe?

'Het organiseren van ons verblijf hier kostte in het begin veel tijd. Alles bij elkaar is het superintensief: alle contacten zijn nieuw, elke ontmoeting is anders, je moet elke keer weer inschatten met wie je in gesprek bent. De taalstudie vergt ook veel energie. De oorlog roept telkens de vraag op hoe je je ertoe moet verhouden. Je staat continu aan. Het voelt alsof we er al veel langer dan een half jaar zitten. Wel voelen we ons heel erg thuis hier en gelukkig integreren de kinderen ook goed.'

'De oorlog komt terug in alle gesprekken die jullie met mensen hebben', schrijf je in een nieuwsbrief. Hoe leeft de oorlog en bij wie?

'De oorlog is het gesprek van de dag, bij iedereen. Enkele taaldocenten hebben kinderen in het leger en dan komt het soms ook zomaar naar voren tijdens de taallessen. Als je hier leeft, voelt het verhaal van Israël al snel als je eigen verhaal. Voor de mensen hier staat deze oorlog in hetzelfde rijtje als de onafhankelijkheidsoorlog en de Yom Kipoeroorlog. Hier is weinig discussie over de vraag of er oorlog moet zijn, maar toch verschillen ook hier de meningen sterk: van het uiterste van het platbombarderen van de Gazastrook tot aan de andere kant de beschuldiging dat Israël deze oorlog aan zich zelf te wijten heeft door de Palestijnen niet een eigen staat te gunnen. Het is belangrijk om je te realiseren dat de Israëli's een groot veiligheidsstrauma hebben. Daar komt nu weer de zware klap bij die Hamas heeft uitgedeeld en vervolgens een wereldopinie waarin weinig oog is voor de complexiteit van de situatie hier.'

De Israëli's hebben grote verliezen geleden, hun veiligheidsgevoel is aangetast, ze verkeren al maanden in de oorlogsmodus en staan onder grote internationale druk. Roept dit existentiële vragen op? Wat zie jij geestelijk gebeuren?

'Dat vind ik moeilijk in te schatten. Persoonlijk vind ik het nog lastig hierover gesprekken te voeren. Dat komt

Man gehuld in een zak bij de Klaagmuur, tijdens de dag die herinnert aan het vasten van Esther

door mijn taalniveau, maar ook omdat het een zoektocht is hoe en met wie je dit soort dingen bespreekt. Er is een relatie nodig om hierover door te praten. De oorlog zet mensen wel aan het denken. Onlangs stond in de *Jerusalem Post* dat 33 procent van de Israëli's zegt dat hun geloof in God sterker was geworden, bij 8 procent zwakker. Bij seculiere Israëli's heeft het vertrouwen in het leger sowieso een knauw gekregen. We waren bij een concert met oosterse folkloremuziek. De avond werd begonnen door met de hele zaal Psalm 121 te reciteren: 'Waar komt mijn hulp vandaan? Mijn hulp is van de Heere die hemel en aarde gemaakt heeft.' Waar deze oorlog toe leidt, weten we niet. Maar we geloven dat de Heere zelf doorgaat met Zijn werk, ook hier in Israël.'

Hoe kijken Israëli's aan tegen de toekomst?

'Ze vinden het moeilijk om de moed erin te houden. De hoop dat het goed gaat aflopen met de gijzelaars neemt af. Hamas blijkt een taaie tegenstander. Uit de grootschalige protesten blijkt wel dat er veel zorgen leven. De oorlog is voorlopig niet voorbij. En intussen verslechteren de verhoudingen. Het perspectief op vrede tussen Israëli's en Palestijnen is ver weg. Er zijn hier leiders als Jozef en Daniël nodig om een weg vooruit te vinden.' «

Jacco Overeem (predikant en medewerker Kerk & Israël bij de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland)

Bespreekbaar?

Lukt het ons om met een open blik de werkelijkheid tegemoet te treden en ook datgene te zien wat je liever niet waar zou hebben en wat niet past in de door jezelf ontwikkelde visie? In de praktijk blijkt dat nog niet eenvoudig te zijn. Om écht bereid te zijn in de schoenen van de ander te gaan staan. Om écht oog en oor te hebben voor elkaars verhaal. Dat speelt natuurlijk bij tal van onderwerpen in het maatschappelijk en kerkelijk leven, maar ook als het gaat om het perspectief op de Hamas-terreur van 7 oktober, de oorlog in Israël en Gaza en alle gevolgen daarvan, ook in onze eigen samenleving.

Tijdens gemeenteavonden en in gesprekken met predikanten in het land en met collega's binnen de dienstenorganisatie kwam het in de afgelopen maanden vaak aan de orde: Ligt je sympathie vooral bij een van beide partijen? Hoe is dat zo gekomen? Wat zijn voor jou de bronnen van informatie over de werkelijkheid? Vooral dat laatste blijkt vaak vergaande invloed op de beeldvorming te hebben.

Ik moet zeggen dat het vaak boeiende ontmoetingen oplevert, maar tegelijk baart het me wel zorgen dat christenen met tegenovergestelde meningen in de praktijk vaak verschillende kampen zijn geworden. Vaak spreken ze wel óver elkaar, maar vrijwel nooit mét elkaar. Dat is blijkbaar te moeilijk of leidt slechts tot teleurstelling.

Je zou wensen dat we juist in de kerk onderlinge verschillen en spanningen niet uit de weg gaan, maar benoemen en er bovenuit stijgen. Het heeft geen zin de ander steeds op te roepen tot andere gezichtspunten als je niet zelf de eerste bent om dat tenminste met overtuiging te proberen.

Wat als we eens het schrijven en bespreken van concrete gebeden als invalshoek nemen? Dat kan ons wellicht op een verrassende manier helpen het zwart-witdenken en tegenstellingen te overbruggen. «

(Sweet Media)

God als garantie

Abram –zo heet Abraham nog in Genesis 15 – hoort opnieuw een woord van de HEERE. Abram wordt herinnerd aan zijn ‘uitleiding’ uit Ur. Inderdaad, hij is geroepen, gehoorzaam geweest, en na de tussenstop in Haran doorgestaan naar het land dat de HEERE hem wees.

Het land is aan Abram gegeven ‘om erfelijk te bezitten’. Abram vraagt hierbij om een teken. Het lijkt verdacht veel op de reactie van Zacharias op de aankondiging van de geboorte van Johannes. Toch is er verschil. Abram vraagt een teken bij de belofte van God maar benoemt vervolgens niet de onmogelijkheid. Het gaat om versterking van zijn geloof wat al eerder in vers 1-6 tot uiting is gekomen. Zo mogen we een teken vragen in geloof om versterking van ons geloof.

Twee aspecten

Het teken is het verbond wat door de HEERE wordt opgericht. Dit heeft een zichtbaar aspect en een woordelijk aspect.

Het zichtbare aspect wordt gevormd door verschillende dieren die door Abram in tweeën worden gedeeld en tegenover elkaar gelegd met uitzondering van het gevogelte dat heel wordt gelaten. Er komt dus een pad tussen de delen van de dieren en het gevogelte.

In een verbond als dit gaat het erom dat beide partijen tussen de stukken doorgaan en daarmee zich uitspreken dat ze zich gebonden weten aan de voorwaarden. Het houden van het verbond is daarmee dus van levensbelang. De partij die het verbond zal schenden is ten dode opgeschreven.

Maar dat is nog niet het hele teken. Er is ook een woordelijk aspect. Het wordt later, Abram valt in slaap. Er komt plotseling angst en duisternis over Abram. God komt tot Abram. Net als in Genesis 15:1 gaat dit samen op met vrees. Wie zijn wij om voor God te staan? Maar God neemt de vrees weg in vers 1. Door te spreken, door Zich te openbaren als de genadige God. En dat is ook nu zo. De HEERE spreekt. Zijn Woord is ook teken. Het staat onwankelbaar vast. Hij doet immers wat Hij zegt.

Beloofd land

De HEERE spreekt over de toekomst van het volk dat uit Abram zal voortkomen. En bevestigt daarbij het bezit van het land Kanaän door dit volk. Het volk zal verdrukt worden in een vreemd land. Na het verblijf in Egypte zal het terugkomen in Kanaän. Waarom moet dit zo lang duren? Het is omdat het volk uit Abraham dan op dat moment als een oordeel van God zal zijn voor de volken – met name de Amoriëten worden genoemd – die nu nog het land bewonen. Het argument hiervoor is: de maat van de ongerechtigheid is nog niet vol. In het oordeel van God zet Zijn geduld – lankmoedigheid – een streep onder dat oordeel. Het is bij God daarom altijd rechtvaardig oordeel.

samen luisteren

‘En het vierde geslacht zal herwaarts wederkeren; want de ongerechtigheid der Amoriëten is tot nog toe niet volkomen.’
(Genesis 15:14, SV)

Albert Hoekman
(chr. geref. predikant)

In dit spreken wordt duidelijk dat het nageslacht van Abram Gods volk zal zijn. Een volk door God gewild en door God gebruikt. Daarom wordt het teken dat Abram heeft gevraagd eenzijdig door God ingevuld. Hij is er Zelf de garantie van. De HEERE gaat tussen de stukken door. Niet Abram. Abram is er slechts getuige van. God sluit dit verbond. En de HEERE spreekt hierbij nadrukkelijk uit dat het land voor het volk van Abram is. Maar wanneer dit volk zijn God verlaat en andere goden gaat dienen is er sprake van de keerzijde: Gods wraak over Zijn eigen volk. En die is niet mis. Ook ten aanzien van het volk is sprake geweest van Gods geduld. Waarschuwingen volgden elkaar op, profetische kritiek was er telkens weer. Uiteindelijk volgt deportatie. Het volk ondergaat ook de wraak van God.

Terugkeer

Toch blijkt hier ook een ingrijpend verschil. De eenzijdige trouw van de HEERE. Bij de volkeren van Kanaän was er geen sprake van herstel en terugkeer, wel bij het volk van Abram. De HEERE is Zelf tussen de stukken doorgestaan. Hij is de garantie voor het slagen van het verbond. Ook al heeft het volk het verprutst en zijn er de gevolgen (deportatie), toch geeft de HEERE aan Zijn volk het land. Opnieuw. Hierbij is wel een opmerkelijke ontwikkeling zichtbaar. Slechts een gedeelte keert terug. Het overgrote deel van de tien stammen vermengt zich met de volkeren.

Abram (W. Aarland)

Bij de terugkeer belooft de HEERE Zijn Geest (Ez. 36) om definitief een andere levenshouding te bewerken bij de inwoners van het land. Het kan dus niet en het zal ook niet altijd doorgaan als in een vicieuze cirkel. Als het aan ons ligt – wie we ook zijn, volk van Abram, kerkmens of wie dan ook – dan zou dat wel zo gaan. Maar God geeft radicale verandering. Dat is Zijn belofte. Daar staat Hij Zelf garant voor.

Door deze terugkeer wordt ook vervuld dat de Messias geboren wordt uit Juda in Bethlehem. God is trouw aan Zijn belofte. En Zijn Geest is gekomen na de hemelvaart van de Heere Jezus.

Eenzijdige trouw van de HEERE

Dan wordt het spannend. De Heere Jezus had gewaarschuwd voor de oordelen van God over de zonden van het volk. Met name dat dit Hem verwerpt. Jeruzalem wordt concreet door Hem genoemd als een stad waar niets van over zal blijven. In 70 na Christus wordt Jeruzalem vernietigd door de Romeinen en volgt opnieuw een verstrooiing onder de volkeren. Het doek lijkt definitief gevallen voor het volk en het wonen in Kanaän.

Wat we nu zien

Maar ook hierin gaat het anders dan wij denken. God is Zelf tussen de stukken doorgestaan. Na de Tweede Wereldoorlog zien we grote veranderingen optreden en een versnelde terugkeer naar het land op gang komen. In verwondering vragen we ons af. Hoe zal het verder gaan? Hoevelen zullen er nog terugkeren? Waar allemaal vandaan? Hoe zullen de grenzen lopen? Hoe zal de Geest van God het dienen van God bewerken in al deze mensen? Wat zal dit voor de hele wereld betekenen? We zien in ieder geval de trouw van God aan Zijn Woord aan Abram. «

Gespreksvragen:

1. Hoe kunnen we in geloof om een teken vragen?
2. Helpt het ons om te weten dat de uitroeiing van de volkeren in Kanaän te maken heeft met de rechtvaardige oordelen van God?
3. Wat is de verantwoordelijkheid van Israël nu het volk een gedeelte van het land mag bezitten?

Opbrengst Joods Bijbellezen

De afgelopen twee jaren hebben joodse en christelijke schrijvers samen het Mattheüsevangelie gelezen en besproken. Veel mensen hebben via een tweewekelijkse mail meegelezen met de resultaten. Wat heeft het opgeleverd?

Het Centrum voor Israël Studies staat in een lange (CGK-) traditie. Al vanaf de jaren zestig is een theoloog (vaak een predikant) uitgezonden geweest naar Jeruzalem voor het getuigend gesprek met het jodendom. Deze decennia hebben ons als kerken een schat aan informatie opgeleverd over het jodendom en de joods-christelijke dialoog. Via gemeenteavonden en artikelen hebben we veel kunnen leren over het werk in Jeruzalem en over het jodendom.

Dubbele uitleg

Desondanks zochten we naar wegen om de vruchten van de levende ontmoeting meer zichtbaar te maken voor Nederlandse christenen. Dan denken we met name aan de joodse uitleg van de Schriften. Dat is op zich niet nieuw. Veel voor ons belangrijke

theologen uit het verleden hadden al contacten met rabbijnen om te leren van hun Schriftuitleg. Ongeveer vier jaar geleden startten we met het parasja-project. Wekelijks informeerden we via de mail geïnteresseerden met de uitleg van diverse rabbijnen bij de wekelijkse Thora-lezing in de synagoge. Ruim twee jaar geleden zijn we het Mattheüs-project gestart. Dit keer met juist een dubbele uitleg van een joodse en christelijke auteur. Het bijzondere is dat de bijdragen niet meer alleen van achter een computer tot stand kwamen, maar in onderling gesprek en ontmoeting.

Jesaja-project

Nu we de bespreking van het Mattheüsevangelie hebben afgerond zijn we gestart met een nieuw project: het Jesaja-project. Opnieuw doen we dat door middel van het joods-christelijke gesprek, waarmee dr. Dani Evers op een avond van het CIS op 9 april een begin maakte. Ondertussen waren we heel benieuwd hoe de lezers het hebben ervaren. Hebben zij nieuwe dingen geleerd? Liefst 174 lezers hebben de moeite genomen om een uitgebreide vragenlijst in te vullen. Allereerst zien we dat de lezers veel informatie hebben ontvangen over de joodse Bijbeluitleg. Deze is niet alleen inhoudelijk regelmatig anders dan de gangbare christelijke uitleg, ook de wijze van uitleg is anders. Meer associatief, schrijft een lezer. Humor heeft daarin ook een grote plaats.

Wat zowel bij de joodse auteurs als christelijke lezers is opgevallen is dat het Mattheüsevangelie geen westers boek is, maar een door en door joods boek. Alles verwijst terug naar het Oude Testament. Die gedachte was uiteraard bekend. Maar bij sommige (vele?) christenen heerste toch het gevoel dat de verschillen tussen het Oude en het Nieuwe Testament groter zijn dan de doorlopende lijn.

Wie is Jezus?

Joodse auteurs leren ons dus veel over 'onze eigen' Bijbel. Het Nieuwe Testament komt dichterbij ons toe als we het joodse karakter serieus nemen. Mooi is dat diverse lezers anders naar het huidige jodendom zijn gaan kijken. Door de vooronderstelling dat Jezus een andere religie kwam brengen en het jodendom verwierp, is door een aantal lezers toch een dikke streep gezet. Overigens is het voor de lezers duidelijk geworden dat de rabbijnse exegese en de christelijke exegese andere wegen zijn gegaan. Dat verschil in uitleg was vaak informatief voor de lezer, maar ook wel verwarrend. Verwarring zien we overigens niet als iets negatiefs. Het kan leiden tot verdieping en zo heilzaam zijn. Ten diepste komen we toch uit bij de vraag die veel tijdgenoten van Jezus ook stelden: 'Wie is Hij toch?' Met deze resultaten zijn we blij dat we verder kunnen met het Jesaja-project. U kunt zich via de website www.hetcis.nl gratis aanmelden. «

Dr. Dani Evers

Verbindingsgemeenschap Nes Ammim

De dreiging van Hezbollah in Libanon leidde tot ontruiming van de christelijke kibboets Nes Ammim. Studieleider ds. Christiaan Baan keerde met zijn gezin tijdelijk terug naar Nederland. Een reflectie.

Nes Ammim is een christelijke gemeenschap in West-Galilea, letterlijk en figuurlijk onder de rook van Libanon. 60 jaar geleden hebben we het dorp Nes Ammim naar model van een Kibbutz gesticht en sindsdien zijn we aanwezig in Israël om mee te bouwen aan de toekomst van het land. In de beginjaren was dat vooral de landbouw (rozen en avocado's). Op den duur verschoof echter de focus naar het hotel. De vrijwilligers die komen willen we een verdiepende en verbindende leerervaring in Israël geven. In de laatste decennia proberen we in het verlengde daarvan ook een bijdrage te leveren aan dialoog tussen verschillende bevolkingsgroepen.

Wachten

In de dagen na 7 oktober hebben we het moeilijke besluit genomen om Nes Ammim te verlaten als gemeenschap. Wat lokaal personeel en een enkel bestuurslid houden de boel draaiende. Persoonlijk stond voor mij als studieleider en voor ons als gezin de laatste maanden in het teken van wachten. Wachten of er nog een escalatie komt, wachten op wanneer we terug kunnen en wachten op perspectief. In de Psalmen valt ons op hoe vaak het over strijd en wachten gaat. We proberen vorm te geven aan onze taak op afstand en vullen aardig onze dagen. Het wachten heeft vooral betrekking op wat voor ons ligt. Hoe gaan de ontwikkelingen deze weken en maanden? Sommige stafleden gaan terug om dagelijkse zaken te regelen en Nes Ammim weer voor te bereiden op de komst van vrijwilligers. Wij proberen dit nu vanuit Nederland vorm te geven.

Wederopbouw

Als we vooruit kijken, dan hopen we terug te kunnen naar Nes Ammim. We hopen dat de situatie in het noorden voldoende stabiel wordt om weer mensen terug te sturen voor langere tijd. Ik besef echter ook dat in de tijd dat ik dit schrijf en tegen de tijd dat u dit leest, de situatie compleet anders kan zijn. Zowel ten goede als ten slechte kan er veel gebeuren. Ergens is dat de realiteit van het leven, zowel in Nederland als in Israël. De vraag is waar wij ons geroepen weten. Dat is voor ons een persoonlijke zoektocht in deze weken en maanden.

den. We hebben het idee een hernieuwde roeping nodig te hebben om weer naar Israël te gaan. We zien dat dit voor ieder persoonlijk geldt en daarbij spelen gezinsituatie, ontwikkelingen in Israël en Gods leiding een belangrijke rol.

Als Nes Ammim hopen we in de zomer een goede nieuwe start te maken. Kijk gerust om u heen wie er geschikt is en wie het leuk vindt om een jaar als vrijwilliger naar Nes Ammim te komen. Juist het aankomende seizoen vanaf de zomer wordt een belangrijk jaar om de Nes Ammim gemeenschap weer op te bouwen. En na de oorlog is het belangrijker dan ooit om aanwezig te zijn in het land en te laten zien aan de bewoners dat we hen willen steunen. En dat we ook juist na de oorlog laten zien hoe helend het kan zijn om zonder aanzien des persoons, achtergrond of politiek, mensen te verbinden en bij elkaar te brengen. We kunnen het hele Midden-Oosten en Israël niet veranderen, maar wel van betekenis zijn voor de mensen die we daar tegenkomen, waar je mee samen leeft en werkt. Nes Ammim heeft veel potentie om tot zegen te zijn. «

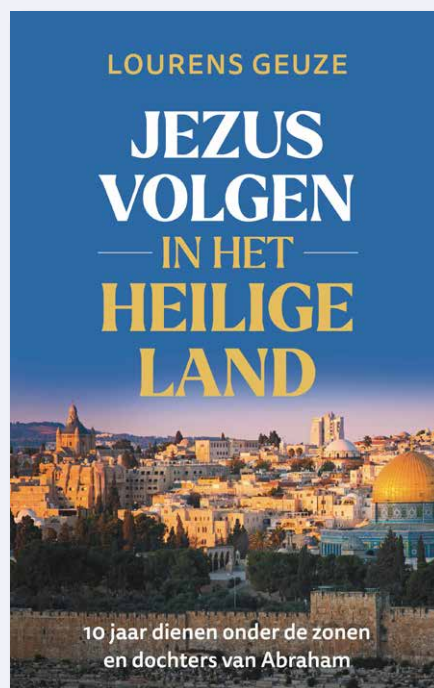
Dubbele verbinding

Zeker na de aanslagen van Hamas op 7 oktober lijken er – ook onder christenen – in het gesprek over Israël en de Palestijnen nog maar twee uiterste posities te zijn: voor Israël of voor Palestijnen/Arabieren. Het is dan ook een verademing dat Lourens Geuze in *Jezus volgen in het heilige land* laat zien dat verbinding zoeken met zowel Jood als Arabier kan: “Als je te veel meegaat in het narratief van de één (op zo’n wijze dat het ten koste gaat van de ander), dan word je onderdeel van het probleem en kun je niet meer bijdragen aan een oplossing”.

Als je begint te lezen is het even zoeken wat de opzet van het boekje is. Gaandeweg wordt het helder. Lourens Geuze brengt op een knappe manier drie lijnen bij elkaar: (1) zijn levensreis van de afgelopen tien jaar, (2) informatie over de drie groepen waarmee hij geleefd en gewerkt heeft (messiaanse Joden, Arabische christenen en Palestijnen van de Westbank) en (3) een praktisch-theologische uitwerking van de begrippen ‘roeping, identiteit en het volgen van Jezus, familieverbanden, bronnen en wortels van het christelijk geloof’. Het boek leest als een trein en kan vanwege deze driedeling van waarde zijn voor veel mogelijke lezers. Bijvoorbeeld voor jongeren (maar ook ouderen) die nadenken over thema’s als identiteit en roeping. Wie ben ik voor God en wat vraagt Hij van mij? Op een verrassende wijze worden deze vragen aan de orde gesteld.

Van binnenuit

Het boek lezen is ook zeer zinvol voor christenen die betrokken zijn bij één van de drie genoemde groepen en de andere groepen nauwelijks kennen (en mogelijk zelfs een negatieve kijk op hen hebben). Je vindt veel informatie in het boek over het land en haar inwoners. Met name wat het betekent als je als jood, moslim of (orthodox) christen Jezus wilt volgen. Lourens vertelt van binnen uit over de verschillende culturen en denkwijzen. Het is winst dat hij niet vanuit een afstandelijke benadering maar

vanuit persoonlijke betrokkenheid ons meeneemt op zijn reis. Drijfveren van mensen worden zo voelbaar en tastbaar: de pijn, maar ook de hoop en het geloof. Een leerzaam voorbeeld. Na een geweldsincident riep een Arabische man op emotionele wijze aandacht voor het aantal omgekomen Arabieren. Bij nazoeken bleek dit aantal helemaal niet te kloppen. Voor een westerse man de reden om de volgende dag en plein public deze Arabische man te confronteren met deze onjuistheid. Waarop de Arabier zich behoorlijk beledigd voelde. Dit voorbeeld maakt duidelijk – en vraagt begrip – voor de compleet verschillende manieren waarop mensen

uit het Westen en mensen uit het Midden-Oosten denken en handelen.

Koninkrijksperspectief

Mogelijk roepen sommige zaken in het boek vragen op. We kunnen op onderdelen verschillend kijken naar de situatie in Israël en de Palestijnse gebieden. Of naar praktisch-theologische onderwerpen.

Het staat echter buiten kijf dat dit persoonlijke getinte boek(je) ons allemaal kan helpen om zowel Jood als Arabier van harte lief te hebben. En de situatie in Israël en de Palestijnse gebieden (inclusief de spin off naar Nederland) vooral vanuit het perspectief van het Koninkrijk van God te leren zien.

Lourens leerde mensen kennen die in een complexe situatie Jezus volgen. Dit boekje kan ons helpen om samen met hen Jezus, de Vredevorst, te volgen. Hopelijk kunnen we dan te midden van alle polarisatie iets laten zien van de liefde van Christus en bijdragen aan het bouwen van bruggen. «

N.a.v. Lourens Geuze, *Jezus volgen in het heilige land; 10 jaar dienen onder de zonen en dochters van Abraham*, uitg. De Vuurbaak, Amersfoort 2023, 184 blz., € 18,99.